

УДК 008:1+711.4(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-3-2-23>

Євгенія БУЦИКІНА

кандидат філософських наук, доцент кафедри етики, естетики та культурології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 60, м. Київ, Україна, 01033

ORCID: 0000-0002-4350-6103

Бібліографічний опис статті: Буцикіна, Є. (2025). Зіткнення приватного та публічного просторів у пострадянському місті: перспективи методологічного аналізу. *Fine Art and Culture Studies*, 3-2, 172–180, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-3-2-23>

ЗІТКНЕННЯ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ПРОСТОРІВ У ПОСТРАДЯНСЬКОМУ МІСТІ: ПЕРСПЕКТИВИ МЕТОДОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Мета роботи. Метою цього дослідження є естетичний аналіз досвіду зіткнення приватного і публічного в міському просторі пострадянського міста, зокрема Києва, через призму тілесно-сенсорного (синестезійного) сприйняття міського ландшафту. Основна увага зосереджена на вернакулярних практиках і побутових втручаннях, що проявляються в естетичному ландшафті міста як наслідок історичного, соціального та культурного розширення, закладеного в радянську та пострадянську епохи. **Методологія.** Робота ґрунтується на міждисциплінарному підході, що об'єднує філософсько-естетичний аналіз, екологічну естетику, сомаестетику, феноменологію та урбаністику. У якості основного методу використано якісне естетичне спостереження – міські прогулянки, під час яких здійснюється фіксація візуальних і просторових колізій між приватним і публічним. Аналіз доповнено розглядом ключових теоретичних підходів (А. Карлсон, П. фон Бонсдорф, Р. Шустерман, А. Берлеант, М. Фуко, М. Гайдеггер, А. Маданіпур), які дозволяють описати міський простір як естетичне середовище з етичними й політичними вимірами. **Наукова новизна.** Новизна дослідження полягає в запропонованому поєднанні екологічної естетики з феноменологічною інтерпретацією міського ландшафту у контексті пострадянської трансформації. Уперше проаналізовано специфіку синестезійного досвіду мешканця українського міста як методу виявлення естетичних конфліктів між приватною та публічною сферами. Введено авторську класифікацію форм цього конфлікту: захоплення, фрагментація, багатошаровість і вторгнення приватного наративу у публічне мистецтво. **Висновки.** Міський простір у пострадянському контексті є складним, багатошаровим середовищем, де зіткнення приватного і публічного проявляється не лише у функціональних, але й у глибоко естетичних формах. Естетика міських прогулянок, синестезійне сприйняття та аналіз вернакулярних практик дозволяють фіксувати і критично осмислювати ці процеси. У цьому контексті естетичне не є нейтральною категорією – воно пов'язане із соціальним, політичним і культурним виміром сучасного міського життя.

Ключові слова: естетика міського простору, приватне і публічне, феноменологія простору, вернакулярні практики, урбаністика, гетеротопія, міські прогулянки, естетичне сприйняття.

Yevheniia BUTSYKINA

PhD in Philosophy, Associate Professor at the Department of Ethics, Aesthetics and Cultural Studies of the Philosophy Faculty, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 60 Volodymyrska St, Kyiv, Ukraine, 01033

ORCID: 0000-0002-4350-6103

To cite this article: Butsykina, Ye. (2025). Zitknennia pryvatnoho ta publichnoho prostoriv u postsovianskomu misti: perspektyvy metodolohichnoho analizu [Collision of private and public spaces in a post-Soviet city: methodological analysis prospect]. *Fine Art and Culture Studies*, 3-2, 172–180, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-3-2-23>

COLLISION OF PRIVATE AND PUBLIC SPACES IN A POST-SOVIET CITY: METHODOLOGICAL ANALYSIS PROSPECT

Aim of the study. The aim of this study is to provide an aesthetic analysis of the experience of the collision between private and public in the urban space of a post-Soviet city, specifically Kyiv, through the lens of embodied sensory (synesthetic) perception of the urban landscape. The main focus is on vernacular practices and everyday interventions that manifest in the aesthetic fabric of the city as a consequence of historical, social, and cultural stratification

rooted in the Soviet and post-Soviet periods. **Methodology.** The research is based on an interdisciplinary approach that combines philosophical-aesthetic analysis, ecological aesthetics, somaesthetics, phenomenology, and urban studies. The primary method employed is qualitative aesthetic observation – urban walking – during which visual and spatial tensions between the private and the public are documented. The analysis is enriched by engaging with key theoretical perspectives (A. Carlson, P. von Bonsdorff, R. Shusterman, A. Berleant, M. Foucault, M. Heidegger, A. Madanipour), which allow the urban space to be interpreted as an aesthetic environment with ethical and political dimensions. **Scientific novelty.** The novelty of the research lies in the proposed combination of ecological aesthetics with the phenomenological interpretation of the urban landscape in the context of post-Soviet transformation. For the first time, the specificity of the synesthetic experience of a Ukrainian city dweller is analyzed as a method for identifying aesthetic conflicts between private and public spheres. The author introduces a classification of such conflicts, including: appropriation, fragmentation, layering, and the intrusion of private narratives into public art. **Conclusions.** Urban space in the post-Soviet context is a complex, multilayered environment where the clash between private and public is expressed not only functionally but also in deeply aesthetic forms. The aesthetics of urban walking, synesthetic perception, and analysis of vernacular practices provide tools for capturing and critically reflecting on these processes. In this context, aesthetics is not a neutral category – it is inherently linked to the social, political, and cultural dimensions of contemporary urban life.

Key words: urban aesthetics, private and public, phenomenology of space, vernacular practices, urban studies, heterotopia, urban walking, aesthetic perception.

Актуальність проблеми. Ця стаття представляє огляд можливих методологічних підходів для проведення естетичного аналізу вернакулярних практик у місті Києві (Україна), одному з пострадянських міст, де приватна та публічна сфери міського ландшафту стикаються у специфічний спосіб. У сучасному пострадянському контексті трансформація міського простору та способи його сприйняття набули особливої ваги в умовах соціальних, культурних і політичних змін. Простори українських міст, зокрема Києва, демонструють яскраві приклади порушення меж між приватним і публічним, що проявляється у візуальних і функціональних трансформаціях ландшафту. Ці процеси не лише змінюють архітектурну і соціальну тканину міста, а й позначаються на повсякденному естетичному досвіді мешканців, який формується через тілесне перебування у просторі, його синестезійне сприйняття, а також соціальну взаємодію.

Сучасне філософське осмислення межі між приватним і публічним дозволяє побачити її не як сталу, а як динамічну і контекстуально обумовлену – що особливо виразно проявляється у візуальних слідах щоденних практик, балансових зсувів у бік комерціалізації, захоплення публічного простору, або вторгнення індивідуальних наративів у спільне. У цьому сенсі актуальність дослідження визначається не лише академічним інтересом до естетики міста, але й практичною потребою рефлексії над тим, як мешканці пострадянських міст можуть вибудовувати нові стратегії взаємодії зі спільним середовищем, формуючи естетичну чутливість, відповідальність і здатність до співіснування у багатошаровому міському просторі.

Мета дослідження. У зв'язку з цим я маю на меті представити низку прикладів цього спостереження в синестезійному досвіді (візуальному, слуховому тощо) людини, яка гуляє містом. Аналіз цих елементів міського ландшафту передбачає залучення цілої низки дисциплін – історії, соціальної та політичної філософії, урбаністики, культурології, візуальних студій, матеріальної культури, дизайну та інших. Але особливе місце в цьому міждисциплінарному аналізі посідає екологічна естетика. Застосовуючи естетичний аналіз, ми можемо досягнути чуттєво сприйняті елементи міста, які впливають на накопичені враження та емоційний відгук мешканця міста. Цей досвід дозволяє рефлексувати над станом міста і прагнути змінити його через громадські об'єднання та низові практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретична база дослідження ґрунтується на поєднанні класичних філософських джерел із сучасними підходами до естетики міського середовища. Одним з концептуальних фундаментів є праця Ганни Арендт (1958). Урбаністичний контекст концепту приватного і публічного доповнюється дослідженням Алі Маданіпура (2003). Погляди Маданіпура перегукуються з феноменологічним розумінням середовища, представленим у текстах Мартіна Гайдеггера (опосередковано через А. Хаапалу) і сучасних інтерпретацій В. Віханнінйоки, який розглядає міський простір як естетично пережите місце буття (2021). Значну роль у дослідженні відіграє екологічна естетика Аллена Карлсона (2007). Його ідеї доповнює Паулін фон Бонсдорф, яка наголошує на мінливості

та тривалості міського простору, враховуючи історичні, уявні й соціальні виміри повсякденного досвіду. Питання тілесної взаємодії зі середовищем розвивається у роботі Девіда Маколея про міські прогулянки (2007) як тілесний метод естетичного пізнання міста. Арнольд Берлеант, представник естетики залучення, розглядає місто як середовище, що формує активну перцептивну участь суб'єкта у взаємодії з соціальною реальністю (2007). Розуміння конфліктів у міському просторі значно поглиблюється за допомогою поняття гетеротопії у Мішеля Фуко (1967/2008), яку інтерпретують М. Дехаен і Л. де Каутер як форму просторової амбівалентності. У роботах Санни Лехтінен (2019) і Наталі Блан (2013) показано, що мистецтво у просторі міста є не лише об'єктом естетичного досвіду, але й механізмом політичного вираження, перетворення і конфлікту. Нарешті, українознавчий контекст дослідження представлено працею А. Петренко-Лисак і Т. Полек (2021), які аналізують балконний простір як індикатор повсякденних практик привласнення і візуальної трансформації міського середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Я розпочала своє дослідження, гуляючи вулицями Києва протягом кількох місяців і фотографуючи окремі будівлі та елементи міста, які справили на мене враження зіткнення між публічним і приватним. Я використовую цей метод, щоб поділитися своїм естетичним досвідом прогулянок Києвом і звернути увагу на візуальні та слухові відносини між приватним і публічним на його вулицях. Я виокремлюю наступні моменти та відповідні способи зіткнення приватного та публічного просторів:

1. Захоплення. Візуальний ефект, коли приватний елемент захоплює публічний елемент у міському візуальному ландшафті. Наприклад, таке привласнення передбачає будівництво та завершення балкона на історичній будівлі без попереднього узгодження з представниками міської влади та іншими будинками, вулицями та громадою міста. Прикладом такого захоплення є випадок, коли веранди міських кафе та ресторанів виносяться на тротуар, тобто коли бізнес розширюється за рахунок крадіжки публічного простору. Інший приклад – паркування автомобілів на тротуарах, газонах та пішохідних зонах, що є дуже поширеним

явищем у Києві та інших містах України. Сюди ж я відношу огороження (яке позиціонується і сприймається як огорожа) приватних житлових комплексів та індивідуальних прибудинкових територій і дворів.

2. Фрагментація. Візуальний поділ будівлі на окремі елементи кольором. Найяскравіші приклади – ізоляція та оздоблення окремих квартир у будинку та оформлення фасадів закладів, які навмисно контрастують з будівлею, в якій вони розташовані.

3. Багат шаровість. Фарбування цокольних поверхів будівель в інший колір, візуальний колір та фактурне нашарування будівлі.

4. Вторгнення приватних наративів у публічне мистецтво. Прикладом такої колізії є встановлення приватним підприємцем арт-об'єкта (найчастіше скульптури), присвяченого коханій людині або родині, у публічному просторі, наприклад, у парку.

Що стосується окреслення понять публічного і приватного в межах міського простору, то Ганна Арендт аналізує ці поняття в роботі «Становище людини», посилаючись на Арістотеля. Розширюючи інтерпретацію цих понять в історії європейської культури, Арендт починає з античної держави-міста, в якій публічна сфера має явну перевагу над приватною. Саме в публічному просторі розгортається свобода: «Публічна сфера, іншими словами, була зарезервована для індивідуальності; це було єдине місце, де людина могла показати, ким вона є насправді і безповоротно. Саме заради цього шансу і з любов'ю до тілесної політики, яка зробила це можливим для всіх, кожен був більш-менш готовий розділити тягар юрисдикції, захисту та управління суспільними справами» (Arendt, 1958, с. 41).

Такому поєднанню приватного і публічного протистоїть масове суспільство, в якому приватне набуло нового значення і цінності – право на приватність є гарантією свободи особистості; в тоталітарному суспільстві людина позбавлена її: «Вирішальним історичним фактом є те, що сучасне приватне життя у своїй найбільш релевантній функції – укривати інтимне – було відкрите як протилежність не політичній сфері, а соціальній, з якою воно, таким чином, більш тісно і автентично пов'язане» (там же, с. 38).

Проте поняття «приватне» зберігає значення певної депривації спільного буття – існування

індивіда в очах іншого, що посилює соціальну цінність цього індивіда, виходячи за межі його біологічного життя. Ця теза дає розуміння сенсу естетичної цінності поєднання приватного і публічного в міському просторі. Як правило, коли приватне «вривається» в публічне (наприклад, балкон на історичній будівлі), це виглядає потворно через байдужість приватного мешканця до суспільного блага та естетичної цінності міського ландшафту, його цілісності, гармонії та узгодженості. Захоплюючи публічний міський простір, людина не мислить поза собою, своїми потребами та своїм комфортом; публічний простір для неї не має жодної цінності: «Позбавлення приватності полягає у відсутності інших; для них приватна людина не з'являється, а отже, її ніби не існує. Що б вона не робила, залишається без значення і наслідків для інших, а те, що має значення для неї, не цікавить інших людей» (там само, с. 58).

Арендт підкреслює, що баланс приватного і публічного є важливим у суспільстві, а їх тонке співвідношення реалізується в різних соціальних агентах (приватний підприємець, держава, громадянин). Важливою тезою є те, що цей баланс має свій прояв у публічних просторах (будівництво парканів – приклад, який використовує Арендт). Цей баланс порушується в умовах такого режиму, як соціалізм (за якого публічне захоплює приватне), і пострадянська держава пожинає плоди цього дисбалансу – приватне агресивно відвойовує своє: «Для публічної сфери, однак, важливим є не більш-менш запозятий дух приватних бізнесменів, а паркани навколо будинків і садів громадян. Вторгнення суспільства в приватне життя, «соціалізація людини» (Маркс), найефективніше здійснюється за допомогою експропріації, але це не єдиний спосіб» (там само, с. 78).

Грунтуючись на ідеях, я звертаюся до сучасної урбаністичної інтерпретації цих двох понять і до ідей Алі Маданіпура, який зосереджується на історичному та сучасному поєднанні приватного і публічного в місті. Розуміння Маданіпуром цих понять багато в чому збігається з Арендт. Він розглядає приватне як притулок індивідуальної свободи, а публічне як спільний простір – єдність свобод у загальному світі та колективного досвіду, що виходить за межі індивідуального досвіду і навіть конкретного життя: «Публічний простір – це інституційний

та матеріальний спільний світ, проміжний простір, який полегшує співприсутність і регулює міжособистісні стосунки. ... Спільний досвід також стає можливим завдяки співприсутності з іншими через ті самі інституції, такі як ритуали, перформанси, громадська думка тощо» (Madanipour, 2003, с. 206).

Далі Маданіпур відповідає на питання про те, як публічне і приватне поєднуються в міському просторі, в практиках мешканців міста, в їхньому спільному та індивідуальному досвіді: «Місто стає естетичною вітриною для продажу, а публічні простори стають невід'ємною частиною цієї приватизації та комерціалізації» (там само, с. 208). Як результат, ключовою ідеєю Маданіпура для мене є розуміння відносин між приватним і публічним як довгого континууму, в якому не може бути чітких меж: «...розмежування публічної та приватної сфер і просторів є безперервним нормативним процесом. На практиці публічні та приватні простори є континуумом, в якому можна виокремити багато напівпублічних або напівприватних просторів» (там само, с. 210).

Однак людині властиво зосереджуватися на кордонах, а саме на їхніх символічних позначеннях та реальних репрезентантах у міському ландшафті. Таких кордонів для Маданіпура багато, і їхнє головне завдання – розподіляти приватне і публічне, підтримуючи баланс цих сфер у міському просторі, даючи змогу містянину знаходити і відтворювати цей баланс, спираючись на естетичний досвід міста: «Колони, парадні ганки, напівпублічні брами і фойє, вишукані фасади і внутрішні дворики – ось деякі зі способів артикуляції межі між публічним і приватним, які уможливають взаємодію і комунікацію між цими двома сферами» (там само, с. 211).

Таким чином, можна сказати, що місто (елементи міського простору та його розмежування зокрема) дозволяє формувати візуальний та естетичний досвід розмежування (хоча це все ж таки розмежування непостійного та постійного) публічного та приватного просторів. Основою такого розмежування є пошук балансу між цими двома сферами, що дозволяє людині в місті знайти відповідний баланс у своєму внутрішньому світі, де поєднуються цінність індивідуальної свободи і колективний досвід через перебування в публічному просторі і можливість сховатися в приватному.

Наприкінці цього розділу я звернуся до питання того, чому в просторі пострадянського міста цей баланс порушується в бік сфери приватного, яка захоплює і трансформує публічний простір міста на чуттєвому, естетичному рівні. Для цього я розгляну, як приватний і публічний простори були пов'язані в радянському місті.

Приватизація публічного простору є наслідком політики націоналізації та знищення приватної власності за часів СРСР, яка не дозволяла міському простору виконувати функцію публічного простору в античному розумінні – місця зустрічі вільних громадян. Місце для публічного самовираження стало приватним простором, адже спадщина радянського досвіду перебування в місті виявилася травматичною для не одного покоління мешканців радянських, а згодом і пострадянських міст. У радянському місті публічне витісняло приватне до кордонів і позбавляло більшість міських жителів якісного приватного простору (як і приватного життя загалом). Як наслідок, після розпаду СРСР приватне було зведено в ранг культу. Мешканці пострадянських міст усіма силами намагалися розширити свій приватний простір за рахунок публічного. Це відбилася на естетичних характеристиках міського ландшафту, який набув рис еkleктики та хаотичності. Символами успішного життя в місті стали великий балкон та комфортний великий автомобіль: «балкон справедливо можна вважати простором пограниччя: між «своїм» і «чужим», «приватним» і «публічним», «домом» і «вулицею», «зовнішнім» і «внутрішнім», «не-місцем»» (Петренко-Лисак та Полек, 2021, с. 141). Чим більше людина відгороджувалася від публіки в повсякденному місті, тим краще було її життя.

Це впливає на формування послідовного та процесуального досвіду життя в місті як публічному просторі. Через повне занурення приватного громадянина в місто, міський ландшафт фрагментувався за маршрутом: квартира – автомобіль – місце призначення. Сфера послуг підлаштовується під ці вимоги – магазини, салони краси, ресторани прикрашають під'їзди та фасади, принципово фрагментуючи будівлю, в якій вони розташовані. Таким чином, їхні клієнти абстрагуються від контексту міста. Масштаб міста, району, вулиці та навіть окремої будівлі зводиться до під'їзду, до якого найзручніше під'їхати автомобілем.

Виходячи з цього, опис та естетичний аналіз міського простору та зіткнення приватного і публічного в межах нього є вкрай важливими, оскільки таке порушення меж між двома сферами дається, перш за все, в естетичному досвіді людини, яка гуляє містом. Отже, наступним завданням є пошук відповідного методу естетичного дослідження цих явищ та відповідних їм переживань.

У цій заключній частині я звертаюся до різних підходів в естетиці та філософії, щоб проаналізувати міський ландшафт, трансформований пострадянською травмою від відсутності приватного і, як наслідок, зіткнення приватного і публічного в пострадянському місті. У майбутньому я сподіваюся поєднати два або більше підходів з метою більш багатогранного естетичного аналізу цього явища.

Перший підхід – когнітивізм в естетиці, заснований Алленом Карлсоном. Спираючись на наукові дані в естетичній оцінці об'єкта, Карлсон пропонує визначити середовище як об'єкт. Якщо сфокусувати це поняття в урбаністичному напрямку, використовуючи так званий «екологічний підхід», то ми бачимо середовище, що складається з низки елементів повсякденного міського простору: «...весь спектр людських будівель, таких як будинки, магазини, заправки, банки, багатоквартирні будинки, торгові центри, фабрики та нафтопереробні заводи, є невід'ємними частинами «природного» людського середовища і є такими ж життєздатними кандидатами на естетичну оцінку, як і традиційні парадигматичні твори архітектури» (Carlson, 2007, с. 59).

Описуючи цей підхід, Карлсон підкреслює таку його характерну рису, як функціоналізм, проводячи аналогію між людським і природним середовищем: і там, і там кожен елемент має певну функцію, вписану в ціле: «Екологічний підхід використовує аналогію з природними екосистемами і, підкреслюючи роль функціональної відповідності в кожній з них, полегшує сприйняття як природного, так і людського середовищ як таких, що виглядають так, як вони повинні виглядати» (там само, с. 62). У випадку роботи з міським простором такий підхід дозволяє виокремити його окремі елементи та описати їхні функції (або, навпаки, негативний вплив), щоб проаналізувати естетичне середовище в цілому.

Паулін фон Бонсдорф розширює наше розуміння середовища в рамках нонкогнітивістського підходу, додаючи контекст до асоціативного сприйняття людиною свого оточення, зокрема історію та уяву, що дуже підходить для опису нашого випадку: «...габітуальний погляд на естетику забудованого середовища підкреслює якості, пов'язані з тим, що середовище пропонує і пропонує для фізичної активності, а також для мислення, мрій і зустрічей з іншими людьми...» (von Bonsdorff, 2007, с. 66).

Крім того, фон Бонсдорф підкреслює мінливість і тривалість як ключові характеристики міського середовища. Середовище – це не даність, а процес, і його сприйняття слід розуміти саме в цьому контексті. У цьому плані дослідниця спирається на теорію «доступностей» (англ. “affordances”) Джеймса Гібсона, що означає певне ставлення середовища та його елементів до потреб людей, які в ньому перебувають (там само, с. 73). Тут фон Бонсдорф продовжує ідею функціоналізму Карлсона, але розширює її за рахунок включення естетичних, соціальних і культурних аспектів життя громадян та їхніх повсякденних практик. Інша важлива теза полягає в тому, що доступність можна описати через синестезійний досвід мешканця міста, який поєднує візуальні, слухові та інші відчуття.

Продовжуючи цю ідею, другий підхід – сомаестетика, заснований Річардом Шустерманом – наголошує на тілесному досвіді як основі чуттєвого сприйняття та естетичної оцінки. У цьому контексті Девід Маколі описує метод міських прогулянок як центральний для естетичного аналізу міського простору та його елементів: «...міські прогулянки, як правило, є найпростішим і найбезпосереднішим способом сприйняття нашого оточення, налаштування себе на естетичне середовище, яке орієнтує живе тіло, безперервно переміщуючи нас у межах нових кордонів, регіонів і територій» (Macauley, 2007, с. 101).

На його думку, прогулянка (тобто тілесна присутність у просторі) дає можливість відчутти межі в цього простору – зокрема, межі між приватним і публічним (від себе додаю – і їх порушення). Такими межами він виділяє тротуари: «...які юридично розуміються як публічні простори, пропонують необхідні перехідні сфери між інтимністю дому і приватністю, яку надає

ганок, з одного боку, і шаленством руху та анонімністю вулиць, з іншого» (там само, с. 110).

З одного боку, тротуар є необхідною умовою пересування пішоходів у міському просторі, з іншого – однією з найочевидніших меж, що розділяє зони для автомобілістів і пішоходів, публічний простір (де можна вільно пересуватися і стикатися з випадковими перехожими) і приватний простір закладів і будівель, призначених тільки для своїх клієнтів. Таким чином, на території тротуару відбувається найбільш очевидне зіткнення між приватним і публічним, і суб'єкт естетичної оцінки може відштовхуватися від досвіду цього зіткнення, лише безпосередньо перебуваючи на цій території.

Третім підходом до естетичних досліджень є підхід залучення в міській естетиці, започаткований Арнольдом Берлеантом, який визначає залучення як «стан перцептивної активності та реакції, який настільки охоплює почуття людини, що ми маємо неперервність, а не відокремленість, залучення, а не ізоляцію та дистанцію» (Berleant, 2007, с. 90).

Залученість передбачає чуттєву активність суб'єкта, тілесну включеність у середовище, а також єдність з історичним, культурним і соціальним контекстом, що, на думку Берлеанта, формує основу естетичної оцінки. Берлеант вводить поняття урбаністичної естетики, коли середовищем виступає міський ландшафт. Дослідник акцентує увагу на тому, що міське середовище можна оцінювати як позитивно, так і негативно. Він виходить з того, що місто наповнене не лише елементами, які відповідають потребам містянина, але й також фальшивими, ілюзорними об'єктами (англ. “urban tromps l’oeil”) (там само, с. 87). Така складність і навіть суперечливість середовища призводить до його головної характеристики, за Берлеантом, – єдності об'єкта і суб'єкта та їхньої тісної взаємодії в межах середовища, що дає досвід залученості.

Такий підхід дозволяє розширити методологічний інструментарій дослідження колізії приватного та публічного на основі концепції залучення суб'єкта до міського середовища та визначення відповідних естетичних цінностей, притаманних елементам та всьому міському ландшафту.

Слідом за Берлеантом, Сання Лехтінен зосереджується на питанні ролі монументального

та публічного мистецтва як частини міського середовища. Вона зосереджується на можливостях соціальної трансформації, які надає мистецтво в місті: «Різні типи рішень і цінності, на яких ці рішення ґрунтуються, знаходять своє вираження через публічне мистецтво» (Lehtinen, 2019, с. 35). Керуючись цим принципом, ми можемо проаналізувати роль і ступінь впливу «приватного» мистецтва у публічних просторах на трансформацію соціального та політичного контексту, в якому живуть мешканці міста.

Спираючись на підхід естетики залучення, Наталі Блан вводить поняття роз'єднання, однією з форм якого є «приватизація і комерціалізація «публічного» простору, де значна частина дорожньої мережі зарезервована для автомобілів, реклами та різних засобів блокування і закриття простору» (Blanc, 2013). Таким чином, такий підхід до естетики залучення дозволяє знайти спосіб описати негативні чинники конструювання досвіду перебування в місті і, зокрема, зіткнення приватного і публічного. Таким способом може слугувати поняття «роз'єднання» як термін негативної естетики.

Я також зосереджуся на двох підходах філософського дослідження: гетеротопія Мішеля Фуко та феноменологія Мартіна Гайдеггера. Обидві концепції глибоко залучені до сучасного естетичного дискурсу про міський простір.

Фуко пропонує поняття гетеротопій, або ж «інших просторів» як таких, що не відповідають ані публічному, ані приватному просторам, але існують виключно стосовно них обох: «... інший простір – ще один реальний простір, настільки ж досконалий, ретельно впорядкований і організований, наскільки наш є недбалим, погано сконструйованим і хаотичним» (Foucault, 2008, с. 21). Мішель Дехен і Лівен де Каутер вважають, що це може сприяти вивченню міського простору, а також дослідженню меж приватного і публічного в ньому: «Гетеротопічні простори – це обов'язково колективні або спільні простори. Їхній гетеротопічний характер, як чітко пояснив у своєму принципі Фуко, залежить від точного механізму відкриття та закриття. Закриття означає виключення публіки, розмежування інакшості та закриття по відношенню до публічного простору, тоді як відкриття – це

відкриття до публічного надбання» (Dehaene та De Cauter, 2008, с. 6).

Друга концепція – феноменологія Гайдеггера – також може надати низку важливих термінів і способів естетичного дослідження міського простору та зіткнення приватного і публічного в ньому. Так, Арто Хаапала, здійснюючи естетичний аналіз міської архітектури, бере на озброєння гайдеггерівську концепцію структур «в-порядку-для» (нім. “Um-zu”), які є основою повсякденного досвіду, а також концепцію нашої повсякденності (нім. “Alltäglichkeit”) як корисної рутини: «...наше повсякденне існування в різноманітних “um-zu” структурах, які пропонує нам світ, і до яких ми завжди пристосовуємося. Це також означає, що архітектурні конструкції «в першу чергу» розглядаються крізь призму функціональності, як інструменти або просте тло в потоці повсякденності» (Haapala, 2017, с. 181).

Веса Віханнінйоки звертається до концепції втіленості або локальності як загальної умови людського існування, новітнього підходу, що отримав назву «філософська топографія»: «Саме завдяки «естетичним засобам» люди відчувають свій дім як особисте місце для життя, сусідній парк – як спільне продовження свого особистого місця, а місто – як множинність місць, що маніфестують різноманітні цінності його різноманітних мешканців» (Vihanninjoki, 2021).

Орен Бадер та Айя Пері Бадер поєднують ідеї екологічної естетики та феноменологічного підходу, щоб дослідити міський простір у його повсякденному житті та досвід суб'єкта, залученого до цього середовища: «Це припущення підтримується феноменологічними та екологічними поглядами на структуру людської уваги, які показують, що в повсякденних ситуаціях наша увага до довкілля залежить від темпоральності та кінестетики і включає динамічний фон» (Bader та Peri Bader, 2016, с. 95–96).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Звертаючись до всіх вищезазначених релевантних підходів до естетичного дослідження, можна зробити висновок, що повноцінний естетичний аналіз досвіду зіткнення приватного та публічного в просторах пострадянського міста можливий лише за умови поєднання декількох з вищезазначених підходів. Найбільш релевантними для даного дослідження є підходи залучення

та сомаестетики, а також естетичної феноменології, які певною мірою формують філософсько-теоретичну та методологічну основу двох зазначених підходів.

Найважливішим у дослідженні цієї теми є визначення міського ландшафту як соціально-просторової структури та увага, приділена історико-культурним референціям, які забезпечують необхідний контекст для повноцінного розуміння досліджуваного предмета. Крім того, предметом дослідження є досвід буття в міському просторі, який можна досягнути, лише поєднавши позиції суб'єкта та об'єкта.

В рамках позиції суб'єкта, тілесні практики (зокрема, міські прогулянки) є ключовими елементами для дослідження досвіду перебування

в міському просторі та досягнення зіткнення приватного та публічного в ньому. Щодо об'єкта дослідження, то важливо зафіксувати міський ландшафт у синестезійному досвіді (візуальному, нюховому, кінестетичному та слуховому), у його неперервності, взаємодії та різноманітності.

Таким чином, естетичний аналіз феномену і досвіду зіткнення приватного і публічного просторів пострадянського міста (зокрема, в Києві) можливий за умови поєднання кількох методологічних підходів і опори на історичний, соціальний і культурний контекст розвитку міста і його мешканців, трансформований в елементи, що сприймаються в чуттєвому синестезійному досвіді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Петренко-Лисак А., Полек Т. Балконний простір : антрополого-соціологічна розвідка. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2021. № 2. С. 136–155.
2. Arendt H. *The human condition*. Chicago : University of Chicago Press, 1958. 349 p.
3. Bader O., Peri Bader A. The bodily other and everyday experience of the lived urban world. *Journal of Aesthetics and Phenomenology*. 2016. Vol. 3, № 2. P. 93–109.
4. Berleant A. Cultivating an Urban Aesthetic. *The aesthetics of human environments* / eds. A. Berleant, A. Carlson. Peterborough, Ont. : Broadview, 2007. P. 79–91.
5. Blanc N. Aesthetic Engagement in the City. *Contemporary Aesthetics*. 2013. Vol. 11. URL: <http://hdl.handle.net/2027/spo.7523862.0011.007>
6. Von Bonsdorff P. Urban Richness and the Art of Building. *The aesthetics of human environments* / eds. A. Berleant, A. Carlson. Peterborough, Ont. : Broadview, 2007. P. 66–78.
7. Carlson A. On Aesthetically Appreciating Human Environments. *The aesthetics of human environments* / eds. A. Berleant, A. Carlson. Peterborough, Ont. : Broadview, 2007. P. 47–65.
8. Dehaene M., De Cauter L. Heterotopia in a postcivil society. London : Routledge, 2008. 345 p.
9. Foucault M. Of other spaces: Utopias and heterotopias. *Heterotopia and the city* / eds. M. Dehaene, L. De Cauter. London : Routledge, 2008. P. 13–29.
10. Haapala A. The Everyday, Building, and Architecture: Reflections on the Ethos and Beauty of our Built Surroundings. *Cloud-Cuckoo-Land: International Journal of Architectural Theory*. 2017. Vol. 22, № 36. P. 171–182.
11. Lehtinen S. New Public Monuments: Urban Art and Everyday Aesthetic Experience. *Open Philosophy*. 2019. Vol. 2. P. 30–38.
12. Macauley D. Walking the City. *The aesthetics of human environments* / eds. A. Berleant, A. Carlson. Peterborough, Ont. : Broadview, 2007. P. 100–118.
13. Madanipour A. *Public and private spaces of the city*. London : Routledge, 2003. 256 p.
14. Vihanninjoki V. Urban Places as Aesthetic Phenomena: Framework for a Place-Based Ontology of Urban Lifeworld. *Topoi*. 2021. Vol. 40. P. 461–470. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11245-018-9601-1>

REFERENCES:

1. Petrenko-Lysak, A., Polek, T. (2021). Balkonnyi prostor: antropologho-sotsiologichna rozvidka [Balcony space: anthropological and sociological study]. *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketing*, 2, 136–155 [in Ukrainian].
2. Arendt, H. (1958). *The human condition* / by Hannah Arendt; introduction by Margaret Canovan. 2nd ed. Chicago : University of Chicago Press.
3. Bader, O. and Peri Bader, A. (2016). The bodily other and everyday experience of the lived urban world. *Journal of Aesthetics and Phenomenology*, 3:2, 93–109.
4. Berleant, A. (2007). Cultivating an Urban Aesthetic. In: A. Berleant – A. Carlson (eds): *The aesthetics of human environments*. Peterborough, Ont. : Broadview, 79–91.

5. Blanc, N. (2013). Aesthetic Engagement in the City. In: Contemporary Aesthetics, 11 [Cit. 2022-15-01]. URL: <http://hdl.handle.net/2027/spo.7523862.0011.007>
6. Von Bonsdorff, P. (2007). Urban Richness and the Art of Building. In: A. Berleant – A. Carlson (eds): *The aesthetics of human environments*. Peterborough, Ont. : Broadview, 66–78.
7. Carlson, A. (2007). On Aesthetically Appreciating Human Environments. In: A. Berleant – A. Carlson (eds): *The aesthetics of human environments*. Peterborough, Ont. : Broadview, 47–65.
8. Dehaene, M., De Cauter, L. (2008). Heterotopia in a postcivil society. London : Routledge.
9. Foucault, M. (2008). Of other spaces: Utopias and heterotopias (L. De Cauter & M. Dehaene, Trans.). In M. Dehaene & L. De Cauter (Eds.), *Heterotopia and the city*, 13–29. Routledge.
10. Haapala, A. (2017). The Everyday, Building, and Architecture: Reflections on the Ethos and Beauty of our Built Surroundings. *Cloud-Cuckoo-Land: International Journal of Architectural Theory*, 22:36, 171–182.
11. Lehtinen, S. (2019). New Public Monuments: Urban Art and Everyday Aesthetic Experience. *Open Philosophy*, 2, 30–38.
12. Macauley, D. (2007): Walking the City. In: A. Berleant – A. Carlson (eds): *The aesthetics of human environments*. Peterborough, Ont. : Broadview, 100–118.
13. Madanipour, A. (2003): Public and private spaces of the city. Routledge, London. 256 p.
14. Vihanninjoki, V. (2021): Urban Places as Aesthetic Phenomena: Framework for a Place-Based Ontology of Urban Lifeworld. *Topoi*, 40, 461–470 [Cit. 2021-27-09]. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11245-018-9601-1>